

Finnmarksloven

- Verdt å vite

Av

Elisabeth Einarsbøl

Finmarkseiendommen

- ❑ Skal forvalte grunn og naturressurser i Finnmark fylke – forvalte rettigheter til utmarksbruk og rettslig disponering som salg og utleie
- ❑ Omfatter ikke forvaltning av sjøressursene – retten til sjøressursene blir betraktet som statens eiendom – et slikt synspunkt er dog omstridt, da det ikke tar tilstrekkelig hensyn til samiske sedvaner og folkeretten
- ❑ Loven vil ved ikrafttredelsen overføre eiendomsretten fra Statsskog til nytt organ "Finmarkseiendommen".

Noen utgangspunkter

- Loven er etnisk nøytral
- Loven ser så langt ut til å tilfredsstillere kravene etter folkeretten (sammensetningen av styret og regler for stemmegiving)
- Loven privatiserer ikke – legger opp til en identifisering og anerkjennelse av at bruk gjennom lengre tid kan ha ført til rettigheter (eiendoms- og bruksrettigheter) for samer og andre gjennom hevd og alders tids bruk og sedvane.
- Loven griper ikke inn i allemannsretten – retten til å ferdes fritt i utmarka samt bade, plukke sopp osv gjelder som før.
- En kommisjon skal kartlegge eiendoms- og bruksrettigheter i fylket – ikke sannsynlig at staten som i dag påstår eierskap til 96 % av grunnen i Finnmark faktisk eier så store områder – samtidig etableres det en Utmarksdomstol for Finnmark som kan løse eventuelle tvister.

Litt historikk

- Alta- Kautokeino- utbyggingen satte spørsmålene på dagsorden.
- Bakgrunn: Kartlegging av samenes rettigheter til land og vann i Finnmark – med utgitt i deres status som etnisk minoritet og etter hvert anerkjennelsen av samene som urfolk. Argumenter som handlet om samenes historiske rettigheter og krav på innflytelse og deltakelse i forvaltningen i sine bosettingsområder.
- Regjeringskonferansen 7. januar 1980 vedtatt å utrede samenes rettigheter til land og vann. Samtidig skulle spm om ”..etablering av kommunale folkevalgte organer som ledd i forvaltningen av statens umatrikulerte grunn i Finnmark” utredes. Utvalget for denne utredningen senere nedlagt.
- Et sentralt spørsmål for samerettsutvalget 1997 – særlig omtalt i NOU 1997: 4 – det knytter seg prinsipielle spørsmål til grunnen i Finnmark som må avklares – forslag til modeller for større samisk selvbestemmelse gjennom lokal folkevalgt forvaltning.
- Samerettsutvalgets flertall av 1997 fremmet forslag om nytt organ – Finnmark grunnforvaltning, mindretallet ønsket Samisk grunnforvaltning i tillegg – begge inntatt i forslag til lov om forvaltning av grunn i Finnmark.

Ot. Prp nr. 53 (2002-2003) om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke

- Regjeringen Bondevik II sitt forslag til finnmarkslov.
- Ble kritisert for ikke å være i overensstemmelse med folkeretten, og for ikke å bygge på Samerettsutvalgets arbeid gjennom over 20 år.
- Justiskomiteen på Stortinget ba regjeringen vurdere forholdet til folkeretten – utredning fra Ulfstein og Graver konkluderte med at lovforslaget ikke oppfylte kravene til folkeretten
- Regjeringen kunne ikke godta konklusjonene til utredningen, hadde utarbeidet sin egen utredning i mellomtiden (rådgiver for UD, Fleischer).
- Regjeringen foreslår allikevel supplerende tiltak, blant annet kommisjon som skal identifisere eventuelle eiendoms- og/eller bruksrettigheter til land og vann
- Konsultasjoner mellom Justiskomiteen, Finnmark fylkesting og Sametinget gjennomføres kontinuerlig.
- Sametingets linje har vært at lovforslaget MÅ ligge innenfor rammene av folkeretten, her særlig SP art 27 og ILO nr 169. Først ved konsultasjoner årsskiftet 2004/2005 fikk de medhold i dette i Justiskomiteen, og arbeidet med å utforme og vurdere nye lovbestemmelser var i full gang.
- Finnmarksloven vedtatt av Stortinget mai 2005, iverksettes trolig 2006.

Formålet med loven

- ❑ Legge til rette for en balansert og økologisk bærekraftig forvaltning av grunn og naturressurser
- ❑ til beste for innbyggerne og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv
- ❑ Formålsbestemmelsen sentral i lovtolking, setter grenser for forvaltningens utøvelse av skjønn – ikke mange lover som har en så eksplisitt henvisning til samisk kultur. Viktig juridisk og politisk.
- ❑ Viktig å forstå at formålsbestemmelsen ikke sier noe om vekten av de ulike hensyn i den enkelte sak – må vurderes fra tilfelle til tilfelle.

Hvem har rettigheter etter den nye loven?

- Loven bygger på og viderefører et nærhetsprinsipp; jo sterkere tilknytning du har til et område, jo flere rettigheter.
- **Andre enn** innbyggere i Finnmark:
 - jakt og fangst av småvilt og fiske i vassdrag med stang og håndsnøre samt plukking av multer til husbehov.
- **Innbyggere i Finnmark:**
 - I din kommune: fiske etter innlandsfisk m garn, anadrome laksefisk med faststående redskap i sjøen, sanking av egg og dun, hogst av lauvskog til brensel etter husbehov, stikking av torv til brensel og annet husbehov
 - Utenfor kommunen: jakt og fangst storvilt og småvilt, fiske i vassdrag med stang og håndsnøre, plukking av multer, uttakk av trevirke til husflid

Hva slags endringer har Finnmarksloven medført i forhold til *tidligere praksis*?

- Jakt og fiske: Rettighetene videreført
- Multeplukking: Vært forbeholdt fylkets innbyggere som en hovedregel, mulig praksis har vært noe annerledes, så i utgikk en utvidelse av denne retten ved den nye loven.
- Vedhogst: Noe utvidede rettigheter etter den nye loven, retten ikke lenger begrenset til "bygdefolk".
- **Konklusjon**: Ingen innskrenkninger i rettigheter til utmarksbruk for verken innbyggere eller andre ved den nye loven.

Nærmere om oppgavene til Finnmarkseiendommen

- Forvalte grunn og naturressurser
 - Forvalte: innebærer oppsyn og kontroll med ressurssituasjonen, muligheter for tidsbegrenset tildeling av særskilte rettigheter til lokal utnyttelse, sette vilkår, kreve avgift, gjøre innskrenkninger. Innebærer også rett til å selge eller leie eller feste bort grunn.
 - Fornybare resurser: utmarkshøsting som fiske, jakt og fangst, sanking av dun og egg, plukking av multer og hogst av trevirke.
 - Ikke- fornybare resurser: Petroleumsressurser og mineraler – såkalte undergrunnsressurser som staten hevder eiendomsrett til etter norsk lov. Statskog forvalter i dag både de mutbare og de ikke- mutbare mineralene, for de mutbare gjelder at grunneier ikke kan motsette seg lete- og undrsøkelsesaktiviteter, i strid med ILO 169 art 15 nr 2 som gir samene rett til å bli konsultert.
 - Eks: Tildele en bygd rett til lokal utnyttelse for en begrenset periode dersom bygda har hatt sitt livsgrunnlag knyttet til utnyttelsen av fornybare naturressurser. Eller delegere forvaltningsmyndighet til en lokal organisasjon som har som hovedmålsetting å fremme interessene for jakt og fiske.
- Dele ut overskudd til ulike formål; verdien går tilbake til fylket sml Lov om biologisk mangfold art 8 j.

- Finnmarkseiendommen vil opptre som en grunneier, et selvstendig rettssubjekt

– *Begrensninger:*

- Noen rettigheter ligger nedfelt i loven, må respekteres.
- Må følge planer for utnyttelse av arealer vedtatt av kommunen, fylkeskommunen og staten – planer som sier noe om den fremtidige arealutnyttelsen for bestemte områder. Sametinget har innsigelsesrett i saker om kulturminner.
- Ved utlegging av områder til nasjonalpark kan visse typer virksomhet forbys
- Ved omdisponering av bruk av utmarksområder skal Sametingets retningslinjer legges til grunn

Sametingets retningslinjer ved endret bruk av utmark

- Skal legges til grunn ved vurdering av endret bruk av utmark for samiske interesser.
- Innebærer at Sametinget skal bestemme kriteriene for når noe vil være problematisk i forhold til samisk kultur, men loven sier ingenting om hvilke hensyn som skal ha forrang, dette avgjøres konkret i hver enkelt sak.
- Eks på endret bruk av utmark: oppføring av boliger, hytter, gruvedrift, vindmøller osv. Handler om tiltak av en viss varighet og fasthet.

Finnmarkeiendommens sammensetning

- Tre representanter valgt av Fylkestinget, tre valgt av Sametinget. Alle skal være bosatt i Finnmark.
- Vedtak om endret bruk av utmark krever tilslutning fra minst fire styremedlemmer dersom mindretallet begrunner sitt syn i hensynet til samisk kultur. Saken kan kreves forelagt Sametinget, i siste instans er det Kongen som avgjør.
- Vedtak som gjelder områder innenfor Kautokeino, Karasjok, Nesseby, Porsanger og Tana: ved stemmelikhet (tre mot tre) i saker om endret bruk av utmark trer representanten for Finnmark Fylkesting ut (og motsatt), og saken avgjøres ved alminnelig flertall.
- Der tre representanter går inn for endret bruk av utmark og mindretallet på to begrunner sitt standpunkt i hensynet til samisk kultur kan disse kreve saken forelagt Sametinget
- I saker om salg der det oppnås et flertall på mindre enn fire stemmer må saken forelegges Sametinget og Finnmark Fylkesting for godkjenning.

Folkeretten

- Lovens § 3: folkeretten har forrangen.
- SP art 27
- ILO art 14
- ILO art 15
- ILO art 6

Finnmarkseiendommen som forvaltningsmodell andre steder?

- Spesielle forhold i Finnmark, jfr lov om statens umatrikulerte grunn i Finnmark, jordsalgslovgivningen
- Finnmark ser annerledes ut geografisk enn andre fylker, de samiske bosettingsområdene mer konsentrert
- Forvaltningen sør for Finnmark vil trolig ta utgangspunkt i allerede eksisterende lovgivning, ta inn de samiske hensyn i større grad i denne.
- Konklusjon: Modellen ikke særlig egnet til etterfølgelse.